

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviième ANNÉE

1 Février 1932

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca
İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 338

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

1 Şubat 1932

yerli sermaye fa'ik bir mevki' tutar. Haricden fazla miktarda yabancıların gelüb yerleşmesine ve her hususda rekabetde bulunmasına imkân kalmaz. Filhakika, yabancılar en ziyade erazisi geniş, nüfusu az ve serveti medfun bulunan yerleri arar ve böyle yerlere akınerler. Bunun neticesi de, pek aşikâr olarak, esareti iktisadiyyedir. Bina'en'aleyh, nüfusu tekessür eden memleketlerde memleketin öz evlâdi meyanından nüfus nisbetinde bir çok erbabı servet ve teşebbüs yetişeceği için ecnebilerin iktisaden istilâsi ve memleketi esareti iktisadiyye altına almaları tehlikesi kalmaz.

5 — Nüfus çoğaldıkça ihtiyac artar, ihtiyac ise mesa'iyi ve bilnetice i'mar ve refahi tevlid eder. Her tarafda müessesatı nafi'a ve iktisadiyye vücade gelir. Erbabı fen ve san'at çoğalır. Bu münasebetle memleketin serveti mü-

temadiyen artar. Refah ve sa'adeti 'umumiyye vücad bulur .

6 — Nüfusun çoğalması, memleketin derece'i vüs'atına göre, bir haddi mu'ayyene vasıl olunca, mühacereti zaruri kılar. Hicret eden vatandaşlar, gittikleri yerlerde tedricen kesa-fet peyda ederler. Hükûmet bunların gittikleri memleketlerle siyâsî ve iktisadî münasebata girişir. Hicret eden vatandaşlar 'aynı zamanda yabancı memleketlerde memleketi ve milleti temsil ederler ve tanıtırlar. Bundan başka kazançlarının bir çoğunu memlekete gönderir veya getirirler. Bu suretle maddeten ve ma'nen serveti maliyyenin artmasına hizmet ederler. Hattâ diye bilirim ki, mahacirler, memleketi, diplomatlardan ve mekalelerden daha eyi tanıtırlar.

Dr. M. Mazhar

FELSEFE'İ TARİHDEN

TARİHİN YENİ 'AMİLLERİ

Dünyanın İktisadî tekâmülü ve refahın yeni 'unsurları

İşçilerin yevmiyelerini maliyyet fi'atı ta'yin ettiğiinden ve bu keyfiyyet ne işçilerin, ne de patronların iradesine tabi' olmadığından maliyyet fi'atını artırmaksızın yevmiyeleri artırmanın mümkün olup olmayacağı aranılmak istenildi .

Hall olunamaz görünen bu mes'ele, «Rationalisation du travail» tesmiye olunan şey'e varan tecrübelerle kısmen hall olundu. «Rationalisation du travail», maliyyet fi'atını artırmaksızın randmanı artırmaya müsa'id bir usuller «Seri» sinden müteşekkildir, haddi zatında pek â'lâ olan Rationalisation fazla inkişaf ederse yeni işsizliğin müvellidi olan bir fazla istihsale müncer ola bilir .

Ba'zı 'unsurlarını serd ettiğimiz iktisadî icabat «Seri» sinin ez cümle maliyet fi'atının inmesinin niha'i neticesi, mu'azzam darüssana-

'aların, içinde, sa'yin mütezayid ihtisası [Spécialisation dü travail] daha tasarrufkârane bir Randeman alınmasına müsa'id olan mu'azzam darüssana'aların ihdasi oldu. Da'ima daha geniş, bina'en'aleyh daha masraflı darüssana'a ihtiacı bunların ihdasını ma'seri [Collectif] kılmaya sevk etdi : pek az sanayi' sahibi, bunları inşa edecek kadar, zengin olduğundan mühim darüssana'aların bir çoğu bu gün Anonim şirket haline konmuşdur ve binlerce hissedarların malidir.

Binaen'aleyh ta'dad ettiğimiz iktisadî icabatın neticesi, ferdi sermayedarlığın ma'seri sermayedarlığa istihalesinde bulunuyor. Bu Collectif sermayedarlık [Capitalisme] Sosiyalistlerin te'emmül ettikleri ve neticesi da'ima maliyyet fi'atını artırmak ve binaen'aleyh 'amele-

nin gündeliklerini azaltmak olan « Etatiste » sermayedarlıktan farklıdır .

Maveka'ler isbat etdi ki Karl Marx ın iddi'asına muhalif olarak, Muttehide'i Amerikada Trust ler 'adedi artan bir çok eller arasında taksim edilmiş bulunuyor . M. Paul Reynaud nazarı dikkate 'arz ediyor ki « 1917 de ancak 7659 hissedarı bulunan Standar Oil un 1926 da 77200 hissedarı vardı . 'Aynı müellif 'ilâve ediyor, diyor ki, büyük bir teşebbüs patronun ve işcinin müşterek bir işi olur .

Amerikalı işçilerin , Avrupa Socialisme ini ne kadar derin istihkar ile gördükleri anlaşılır. Avrupa Socialisme i, onlar için her cehdin felcinden , Etatist bir esirlikden ve sefaletde müsavatdan başka bir şey temsil etmez .

İktisadî yeni büyük 'amiller içinde en ziyade fa'al olanlarından biri, hadiselerin her sınıfında sür'atin da'ini artmasıdır . Bunun te'siri , hatırlatılması fa'idersiz olmayan 'ilmî kânnunlardan neş'et eder .

KURU PUNAR VE RÜZGÂRLAR

Sıcak bir yaz gününün susamış yüreğine ,
Yıkılmış, çokdan sönmüş punarlar neler söyler!
Karanlıkda ac , susuz aqlayanları vardır ,
Şa'irin kulağına rüzgârlar neler söyler !

13 Mayıs 1931 A. D.

Kâ'inatın büyük sabiteleri hareket ya'ni kuvvet ve harekete mukavemet ya'ni maddenin esasî hassası olan 'ataletdir .

Mihanikin $T = \frac{m v^2}{2}$ esasi mu'adelesi kitle ve sür'atin her birinin kendilerine 'a'id rollerini ve neticeyi ta'dile uğratmaksızın bu iki 'unsurun nasıl yekdiğeri mekâmına ka'im ola bileceğini gösterir [*]. Bina'en'aleyh kitlelerin küçüklüğünün yerine sür'atlerinin tezayüdü ikame edilebilir. Topeuluğun büyük terakkisi büyük sür'ati ha'iz küçük mermilerin za'if sür'atli iri mermilerin yerine ikame edilmekden 'ibaret olmuştur .

[*] T, temps ya'ni zaman , m, masse ya'ni kitle , V. vitesse ya'ni sür'at kelimelerinin ilk harfleridir .

Başka yerde gösterdim ki bir yüzüğün taşının konduğu da'irede dönen ve yalnız devrinin sür'at ile binlerce lokomotif kadar buhar beyğir kuvveti husule getiren gayet küçük bir kürreden müteşekkil nazari bir makine tasavvur oluna bilir .

Sür'tin kitle yerine ikamesi , sanayi'de her gün daha ziyade hayyizi fi'le çıkarılmaktadır. Eski su cereyanlarının türbinleriyle mu'azzam kitleli fakat za'if sür'atli motorlar kullanılıyordu. Dağların eteklerinde mü'esses, su tazyikile işler yeni darüssana'alar yalnız bir kaç centimetre kutrunda fakat devr sür'ati pek ziyade türbinler kullanırlar. Bu motorları işleten su hazinesinin yüksekliği sayesinde randman 'aynidir . Henüz pek yakın bir devrde makinelerin sür'ati pek mahdud idi , çünkü insanın, hayvanların, rüzgârın ve su cereyanlarının kuvvetinden başka bir muharrik kuvvet

hemen hemen bilinmiyordu .

Taş kömüründe mevcut tahrik kudreti keşf olunduğu vakit makinelerin sür'at ve 'adedleri der-

hal çoğaldı . 'Makine hayat ile sür'at devri doğmuşdu . Darüssana'alar , bir mikdar mer'i 'amele istihdam etmeye devam ediyorlar fakat bunların yanında, istihsali 'azim mikdar da çoğaltan bir sürü gayri mer'i esirler çalışır. Bu esirler sürüsü taş kömüründen çıkan kuvvetlerdir .

Avrupa Harbinden alman psychologia'i dersler de gösterdim ki Almanyanın harbe girdiği vakit, toprağından çıkarmakda bulunduğu 190 milyon tonilato taş kömürü 950 milyon 'amelenin randmanını temsil ediyordu. Bina'en'aleyh o devrde Almanyanın gayri mer'i işçilerinin mikdarı 950 milyondur, ya'ni Statistiklerin gösterdiği 65 milyon normal Alman nüfusundan pek çokdu denilebilir.

Modern hayatın bütün hadiselerinde bilhassa servetin vücade getirilmesinde sür'atin galib rolü meydana çıkar . Servetin vücad bulması paranın tedavül sür'atine merbutdur .

Mihanik de bir kitlenin küçüklüğü sür'ati nin artmasile ta'viz oluna bildiği gibi sermayenin büyüklüğü yerine de sür'ati tedavülü ka'im ola bilir . Modern ticaretde mühim olan emti'anın satışı üzerinde yapılan kâr asla değildir, mühim olan, bu emti'anın yenilenmesinin sür'atıdır. Aşikârdır ki, bir meta'nın yalnız yüzde 5 kârla sık sık tekerrür eden satışı uzun müddet magazada bırakılan 'ayni meta'nın yüzde 50 kârla satışından daha ziyde müsmir ola bilir .

Beynelmilel münasebatda da sür'at galib bir rol oynar. 'Ameliyyen mesafeleri azaltarak, vaktile birbirlerini tanımayan kavmleri temase getirdi ve ekseriya tarzı ma'îşetlerini değiştirdi . Pek uzun olmayan bir zaman evvel , Paris den Marseilles e gitmek için 15 gün lâzımdı. Tayyarenin terakkisi ile 'ayni mesafeyi kat' etmek için, yakında , üç ila dört sa'at kifayet edecek .

Fakat mesafelerin yaklaşması ekseriya kavmlerin menfa'atlarını birleştirdi isede henüz hissiyyatlarını birleştirmedir . İktisaden birbirine bağlılık zihnen birbirine bağlılığı vücade getirmiyor .

Sür'atin artması maddî 'alemden Psychologia'î 'aleme ittisa' etdi . Modern İnsan daha seri' bir görmek, his etmek, 'aksül'amelde bulunmak tarzına malik görünüyor.

Eğer günlerimizin imtidadi bu günler esnasında yapılan iş mikdarı ve toplanan ihtisaslar yekûnu ile ölçüle bilseydi denile bilirdi ki sür'atin elde edilmesile hayatın uzunluğu 'azim mikdarda artmışdır.

* * *

Şimdiki medeniyyeti, bundan evvelki medeniyetlerden ayıran, ez cümle, sür'atdır. Sür'at bir yere toplanarak, kavmlerin, kanun vazı-

larının ve Kralların iradelerine hakim olacak kadar kuvvetli, cihanşümul isimsiz bir saltenet teşkil etmeye meyyal alan iktisadî kuvvetlerin en mühimleri arasında bulunur.

Bu yeni kuvvetler, bunlara intibak etmeyi bilen milletleri terakki ettirecek ve böyle bir intibaka kabiliyyetsiz olan milletleri muhakkak bir inkıraza sevk edecektir .

Bu gün cihanın ma'ruz olduğu iktisadî istihalelerin serisini tedkik edemeyerek en mühimlerini kısa mülahazalar halinde icmal edeceğim:

* * * Aşağı yukarı bir 'asır evvel, kavmler birbirlerine tamamen gayri merbut idiler. Bu gün yalnız olarak yaşayamazlar .

* * * Akvamın modern 'alede birbirine bağlılığının isbatlarından birini Muttehide'î Amerikanın harbe girmesi teşkil etdi. Kendilerine hiç te'alluk etmez görünen bu harb, cihanın yeni iktisadî inkişafının neticelerinden biri oldu .

* * * Akvamın birbirlerine bağlılığı hasebile, lâ 'aletta'yin iki kavm arasında vakı' bir harb ister istemez bütün milletler arasında vakı' bir harb olur.

* * * Zahiren birbirinden ayrı olmakla beraber cihanın muhtelif memleketleri, hali hazırda büyük bir sına'î imperatorluk teşkil ederler.

* * * Ba'zı memleketlerin malî şevketleri , eski şevketi 'askeriyyeden pek çok daha büyük bir rol oynamaya meyyaldir. Amerikalıların bu günkü tefevvukları, şundandır ki, malî feyzleri sayesinde bir çok Avrupa sanayi'inin sahibi olmuşlardır .

Bu hadise, sulhu muhafaza için , belki , Cem'iyeti Akvamın bütün hukuki kararlarından daha ziyade mü'essir olacaktır .

Yukarıdaki basit ta'dad, Kralların, Kanun vazı'larının ve bütün fırkaların nazariyyecilerinin iradelerinin, hali hazırda dünyanın iktisadî seyrini idare eden büyük icabat karşısında, ne kadar 'âciz kaldığını göstermeye kâfidir. Tarih hiç bir zaman bundan daha kat'î dersler vermiş değildir.

G. Le Bon